

УДК 371.147

Олена Анатоліївна ЛУК'ЯНИХІНА,

кандидат економічних наук, доцент,

завідувач кафедри соціально-економічних дисциплін

Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-0326-9983>

ФОРМУВАННЯ КРОС-КУЛЬТУРНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ КУРСАНТІВ-ПРАВООХОРОНЦІВ

Основним результатом підготовки здобувачів вищої освіти у процесі освітньої діяльності є формування у них професійних компетентностей. Уміння і навички, що формуються під час навчання курсантів-правоохоронців удосконалюються завдяки безпосередньому їх використанню при виконанні службових обов'язків і набуття практичного досвіду.

Відповідно до ст. 23 Закону України «Про національну поліцію» [1] поліцейські повинні здійснювати превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень. Середовище реалізації повноважень поліцейських – соціальні або соціо-технічні системи, тобто ті, що мають у своєму складі людський чинник. Соціуму, як середовищу і джерелу небезпек, властиві екзогенні (зумовлені зовнішніми причинами) та ендогенні (зумовлені внутрішніми причинами) механізми формування та розвитку таких небезпек. Реагування (відгук системи) на зовнішні впливи залежить від того, з яких елементів складається система (за національністю, релігійними особливостями, статеві-віковими ознаками тощо), які існують взаємозв'язки всередині системи, наскільки вони міцні та гнучкі, на чому базуються, як і коли були започатковані тощо).

У процесі виконання службових обов'язків правоохоронці виступають однією із сторін комунікаційного процесу. Іншою є окремі громадяни, групи громадян, організації, установи тощо). Основною метою комунікацій поліцейських з населенням є досягнення конструктивних результатів (отримання певної інформації, недопущення вчинення злочину, розв'язання конфлікту, зниження напруги, що виникла внаслідок небезпечної ситуації тощо). Результативність таких комунікацій залежить від багатьох чинників, що характеризують учасників комунікаційного процесу – особистісних характеристик, рівня довіри і толерантності населення і поліції один до одного, вихованості і освіченості, розуміння поведінкових характеристик представників різних культур, субкультур, національностей, комунікативних навичок, досвіду розв'язання складних ситуацій тощо.

У зв'язку з цим вбачається актуальним дослідження необхідності формування у курсантів-правоохоронців комунікативних, зокрема крос-культурних компетентностей з метою покращення результатів професійної діяльності у частині запобігання або зменшення негативних наслідків від соціальних та соціально-політичних небезпек (небезпек, пов'язаних з психічним впливом на людину, із фізичним насильством; тероризму; конфліктів, викликаних ідеологічними, міжпартійними, міжконфесійними розбіжностями у поглядах тощо).

Необхідність розуміння і вивчення особливостей поведінки різних національностей виникла не випадково. Наше суспільство за часів Радянського Союзу характеризувалось різноманіттям культур і національностей, а, починаючи з 1991 року, поступово зазнало змін і трансформацій у частині демографічних характеристик населення, що проживає на території України (віку, статі, переліку національностей тощо). Збільшилась кількість іноземців з різних країн світу, зокрема Близького Сходу, Африки, пострадянських республік, що приїхали отримувати освіту в Україну. Так, заклади освіти з метою диверсифікації стратегії і виживання на ринку освітніх послуг в умовах демографічного спаду успішно розширили коло своїх споживачів за рахунок іноземних громадян.

За даними Українського державного центру міжнародної освіти МОН України [2], у 2011 році іноземних студентів в Україні налічувалося 53664 чол., у 2018 році – 75605 чол. із 154 країн світу. У 2015–2016 н.р. кількість закладів освіти, що здійснювали підготовку іноземних студентів дорівнювала 185, а у 2018–2019 н.р. їх кількість збільшилась до 443.

За структурою країн з яких прибувають особи, що здобувають освіту в Україні, частка студентів із пострадянських країн (Азербайджан, Туркменістан, Грузія) складає близько 25 %, 2/3 від усієї кількості іноземних студентів – це вихідці із Індії, Марокко, Нігерії, Туреччини, Китаю, Ізраїлю та інших країн. Крім того, деякі міста користуються популярністю у іноземних студентів для навчання. Харків завжди вважали студентською столицею України, і дотепер він залишається таким, у тому числі і за кількістю іноземних студентів, що навчаються на усіх освітніх рівнях. У м. Суми іноземні студенти теж посідають значний сегмент споживачів освітніх послуг. Так, за даними офіційних сайтів закладів вищої освіти м. Суми у 2018 році загалом навчалось близько 2,5 тис. іноземних студентів (СумДУ – 1600, СНАУ – 500, СумДПУ – 400).

Зважаючи на значну кількість іноземців, що перебувають на навчанні у м. Суми, збільшення комунікаційних контактів як з представниками органів влади, правоохоронних органів, медичних установ, закладів освіти, так і з пересічними громадянами, котрі спілкуються з іноземцями на побутовому (магазинах, ринках, громадському транспорті) і професійному рівні (як орендодавачі квартир, партнери по бізнесу тощо), вбачається доцільним вивчення особливостей різних культур і використання цих знань на практиці.

Крім того, починаючи з 1991 року, коли у Сумах започаткували підготовку іноземних студентів з Палестини та Йорданії, деякі з них асимілювали, отримали українське громадянство, мають сім'ї і бізнес. При цьому власних

культурних і релігійних традицій вони дотримуються. Поступово до представників арабських країн додалися студентські спільноти із Нігерії, Шри-Ланки, Китаю, Туркменістану та багатьох інших, що створило нові комунікаційні мережі не тільки з корінними українцями, а й знов прибулими спільнотами з інших країн. Перебуваючи тимчасово, чи постійно на території України, представники інших країн вносять специфіку у наше традиційне суспільство, тим самим спонукаючи нас до вивчення особливостей цих культур для більш досконалих комунікацій як на побутовому рівні, так і за необхідності професійних комунікацій.

Поняття крос-культурних (полікультурних або міжкультурних) компетентностей як таке зазвичай застосовують в економіці у контексті міжнародних переговорів, управління персоналом або формування проєктних команд у міжнародних компаніях, при підготовці педагогів, які будуть працювати у багатонаціональній аудиторії.

Стосовно формування таких навичок і вмінь у курсантів – майбутніх правоохоронців, це питання, зазвичай, розглядається у частині набуття ними саме мовних компетентностей.

Відповідно до поглядів деяких зарубіжних і вітчизняних науковців, які досліджували це питання у частині міжнародного менеджменту, педагогіки та психології визначення сутності крос-культурної компетентності можна згрупувати таким чином (табл. 1):

Таблиця 1

Погляди науковців на визначення крос-культурної компетентності

Автори	Сутність визначення крос-культурної компетентності
Дж. Бенкс [3].	«знання, ставлення, уміння, необхідні для того, щоб функціонувати у різноманітному культурному середовищі»
Р. Лівітт та Г. Ферарро [4].	«сукупність форм поведінки, відносин і політик, які дозволяють ефективно функціонувати у системі міжнародних відносин і на практиці проявляється через визнання індивідуальних особливостей носія культури та побудову комунікацій таким чином, щоб врахувати це і полегшити сприйняття інформації для носія»
О. Пальчикова [5]	«індивідуальна особливість, що дає здатність, готовність до сприйняття спільного в культурах країн, а також той відрізок, на якому відбувається непорозуміння, «зіткнення» або конфлікт культур, виникають суперечності між їхніми представниками»
Т. Колосовська [6]	«інтегральна якість особистості, до складу якої входять знання про особливості іншої культури, уміння інтерпретувати іншопольову інформацію, досвід комунікативної діяльності»
О. Лапшина [7]	«усвідомлення ідейних, обрядових, культових і традиційних відмінностей, що властиві тій чи тій культурі, здатність визначити спільні та відмінні риси в різних культурах і поглянути на традиції власного народу очима іншого етносу»
Л. Стегніцька [8]	«сукупність поведінкових моделей, які можуть бути розвинені на індивідуальному рівні із здатністю конструктивно взаємодіяти та ефективно працювати у різних культурах і в різних культурних ситуаціях»

Аналізуючи сутність визначень різних авторів, ми виокремимо ту складову крос-культурної або полікультурної компетентності, яка, на наш погляд, є необхідною частиною професійних умінь та навичок у роботі поліцейського. На нашу думку, це соціокультурна компетентність, що передбачає знання національно-культурної семантики країни, мовленнєвої поведінки; правил етикету представників іноземних спільнот, уміння здійснювати вербальну і невербальну комунікацію із представниками різних культур.

Відповідно до Закону України «Про культуру» під культурою ми будемо розуміти «сукупність матеріального і духовного надбання певної людської спільноти (етносу, нації), нагромаджене, закріплене і збагачене протягом тривалого періоду, що передається від покоління до покоління, включає всі види мистецтва, культурну спадщину, культурні цінності, науку, освіту та відображає рівень розвитку цієї спільноти» [9]. Представники країн Сходу, що навчаються у Сумських закладах освіти, дійсно мають сформовані століттями, і навіть тисячоліттями національні культури, що спонукає нас, сторону що приймає гостей, розуміти їх філософію, систему цінностей і поведінку в тих чи інших ситуаціях.

Розглянемо, на чому ж базуються культурні відмінності різних національностей і чому вони такі стійкі, навіть при переміщенні окремих представників цих культур або їх невеликих груп на території, де проживають й інші культури.

Людина набуває певних знань про себе і суспільство, у якому вона зростає, у процесі виховання. При цьому, з одного боку, її погляди формуються завдяки традиціям, цінностям, поглядам і уявленням, які поділяють представники певної спільноти, до якої вона належить, а з іншого – вона самостійно нашаровує у процесі освіти, практичного досвіду норми і цінності професійної діяльності, особистого сприйняття світу, навіть інших культур.

На думку В. Куриляк [10] культура є спільним набуток людей, котрі є членами різних груп суспільства і передається шляхом спостереження, врахування і накопичення досвіду; її набутки передають від покоління до покоління; її складові (морально-етичні норми, закони, традиції і звичаї) впливають на сприйняття, формують поведінку і створюють уявлення про світ, а здатність до адаптації відіграє важливу роль при її формуванні.

Так, представники арабських країн Близького Сходу з повагою ставляться до влади, їх представників, тяжіють до колективізму, підприємливі, комунікабельні, мають здібності до наук, зокрема мов. Комунікативне спілкування для них довготривалий процес, який представляє певний ритуал, який розповсюджується на усіх учасників. Особливу увагу

потрібно звернути на образі, ритмі життя, який обумовлений їх релігійними поглядами. Активність арабських студентів впливає на нічне життя міста і сприяє виникненню конфліктних ситуацій між ними й іншими відвідувачами нічних клубів, кафе.

У ситуації суперечки притаманний арабським студентам колективізм і підтримка один одного можуть перерости у доволі емоційний конфлікт, який потрібно буде вирішувати із залученням більшої кількості ресурсів (представників правоохоронних органів, представників земляцтва тощо). Емоційність, у деяких випадках агресія або хитрість можуть проявлятися у процесі комунікацій, і правоохоронець, працюючи з населенням, повинен уміти коректно спрямувати ситуацію у конструктивне русло.

Представники країн Африки у конфліктних ситуаціях можуть бути доволі дружніми один до одного й агресивними до протилежної сторони. Навіть у повсякденному житті вони гучно поводять себе у громадських місцях (транспорті, кафе, клубах), особливо, коли їх декілька. Але це їх характерна особливість спілкування один з одним. У конфліктних ситуаціях вони намагаються захищати себе, навіть у випадку своєї неправоти. При цьому вони можуть бути ввічливими або нейтральними до оточення.

Висновок. Звичайно, поведінка представників будь-якої національності, залежить як від рівня загальної, так і особистої культури учасників комунікаційного процесу. Але представник правоохоронних органів повинен бути готовим до різних проявів поведінки представників інших культур, уміти ідентифікувати її характер і добирати комплекс комунікаційних засобів відповідно цілей і умов ситуації, що склалася. У зв'язку з цим, при підготовці курсантів спеціальності «Правоохоронна діяльність» потрібно приділяти увагу дослідженню і вивченню крос-культурних особливостей різних національностей з метою формування у здобувачів вищої освіти умінь та навичок професійних комунікацій для запобігання надзвичайним ситуаціям соціального характеру, зменшення їх негативних наслідків і формування позитивного іміджу і поваги до представників правоохоронних органів.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
2. Український центр міжнародної освіти. МОН України : офіц. сайт. URL: <http://studyinukraine.gov.ua/zhittya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/> (дата звернення: 21.10.2019).
3. Banks J. Cultural Diversity and Education: Foundations, Curriculum and Teaching. Boston : Allyn & Bacon, 2001.
4. Leavitt R. L. Developing Cultural Competence in a Multicultural World, Parts 1 & 2, 2012. URL: <http://connection.ebscohost.com/c/articles/8634510/developing-cultural-competence-multicultural-world-part-i> (дата звернення: 21.10.2019).
5. Пальчикова О. О. Крос-культурна компетентність у навчанні української мови як іноземної. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького національного університету*. 2012. Вип. 8. С. 319–326. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/handle/0564/461> (дата звернення: 21.10.2019).
6. Колосовская Т. А. Формирование кросс-культурной компетентности будущих учителей : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Челябинск, 2006. 195 с.
7. Лапшин О. Г. Международное сотрудничество в области гуманитарного образования: перспектива кросс-культурной грамотности // Кросс-культурный диалог: компаративные исследования в педагогике и психологии : сб. ст. Владимир, 1999. 47 с.
8. Stehnitska L. V. Cross-cultural competence in educational process // Актуальні проблеми сучасної психології та педагогіки вищих навчальних закладів МВС України : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 14 берез. 2014 р.). Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2014. С. 151–153.
9. Про культуру : закон України від 14.12.2010 № 2778-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 24. Ст. 168.
10. Куриляк В. Є. Менеджмент: міжцивілізаційні і міжкультурні основи : монографія. Київ : Кондор, 2010. 482 с.
11. Бортник Н. П., Ковалів М. В. Удосконалення професійного спілкування співробітників патрульної служби. *Науковий вісник ЛДУВС*. 2015. № 2. С. 33–40.

Одержано 31.10.2019

УДК 351.74:[343.9:343.57](698.2)

Вікторія Сергіївна МАКАРЕНКО,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри поліцейської діяльності

та публічного адміністрування факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-3310-0684>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ (НА ПРИКЛАДІ МАВРИКІЮ)

Безперечно, вживання наркотичних речовин є однією з найбільших соціальних проблем сьогодення. За даними фонду ЮНІСЕФ за 2019 рік 8,7 % підлітків 14-17 років зазначили, що за час свого життя вживали такий наркотичний засіб як марихуана: 10,7 % серед хлопців та 6,8 % серед дівчат. При цьому, серед 14-річних дітей цей показник